

ÖZEL EĞİTİM

ÖZEL EĞİTİM NEDİR?

Özel eğitim, çoğunluktan farklı ve özel gereksinimli çocuklara sunulan, üstün özellikleri olanları yetenekleri doğrultusunda kapasitelerinin en üst düzeye çıkmasını sağlayan, yetersizliği engele dönüştürmeyi önleyen, engelli bireyi kendine yeterli hale getirerek topluma kaynaşmasını ve bağımsız, üretici bireyler olmasını destekleyecek becerilerle donatan eğitimidir.

ÖZEL EĞİTİMDE TEMEL KAVRAMLAR NELERDİR?

Zedelenme: Bireyin psikolojik, sosyolojik, fizyolojik, anatomik yapısında geçici ya da kalıcı türden bir kayıp, yapı veya işleyiş bozukluğu sonucunda organların işlevlerini ve görevlerini yerine getirmede zorlanmasıdır (işitme engeli, zekâ geriliği, felçli olma durumu, bedensel engel vb.).

Yetersizlik: Zedelenme ya da sapmalar sonucu bir insanın normal durumlarda yapması gereken bir etkinliği yerine getirememesi, sınırlanması durumudur (bacaklarındaki sakatlıktan dolayı yürüyememe, koşamama, işitme kaybından dolayı duymama, iletişim kuramama, zihinsel engelden dolayı algılayamama vb.). Yetersizlik geçici, kalıcı, giderilebilir-giderilemez, etkisi durumdan duruma değişebilen bireysel özellikler göstermektedir.

Engel: Bireyin yaşamı boyunca yaşına, cinsiyetine, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak oynaması gereken bazı roller bulunmaktadır. Yetersizliği yüzünden bu rolleri gereği gibi yerine getirememesi durumu yani birey yapması gerekenleri engelinden dolayı yapamazsa yetersizlik durumu ortaya çıkar, engele dönüşmüş olur (işitemeyen çocuk anlayamaz, çevresiyle iletişim kurup konuşamaz, sözlü iletişime dayalı rolleri yerine getiremez. Dil dolayı bayramda çıkıp şiir okuyamaz, bacağındaki yetersizlikten dolayı koşup oynayamaz).

ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREY KİMDİR?

MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde özel gereksinimli birey; “çeşitli nedenlerle bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarına göre beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren birey” şeklinde tanımlanmaktadır.

MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde Özel Gereksinimli Olan Çocukların Sınıflandırılması

- Zihinsel Yetersizlik (hafif, orta, ağır, çok ağır)
- İşitme Yetersizliği
- Görme Yetersizliği
- Ortopedik Yetersizlik
- Sinir Sisteminin Zedelenmesi ile Ortaya Çıkan Yetersizlik
- Dil ve Konuşma Güçlüğü
- Özel Öğrenme Güçlüğü
- Birden Fazla Alanda Yetersizlik

- Duygusal Uyum Güçlüğü
- Süreğen Hastalık
- Otizm
- Sosyal Uyum Güçlüğü
- Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu
- Özel Yetenek

ÖZEL EĞİTİM KİMLERİ KAPSAR?

Özel gereksinimi nedeniyle, normal gelişim gösteren çocuklar için hazırlanmış öğretim programlarından faydalanamayan çocukları kapsar.

ÖZEL EĞİTİM NEYİ ÖĞRETİR?

Özel eğitim, genel eğitimden içerik yönünden yani nelerin öğretileceği yönünden farklılaşmaktadır. Genel eğitimde içerik ortalama çevresindeki çocuklar için merkezi programlarla belirlenirken, özel eğitimde programın içeriğini çocuğun ihtiyaçları belirler. Genel eğitimle özel eğitim bu anlamda farklılaşmaktadır.

Genel eğitimde içerikte giyinme, yemek yeme, taklit etme vb. beceriler yer almaz. Normal gelişim gösteren çocuklar bu becerileri kendileri yetişkinleri taklit ederek kazanabilirler. Ancak özel eğitim gerektiren birey için durum farklılaşmaktadır. Bu becerilerin öğretilmesi gerekebilir.

ÖZEL EĞİTİM NASIL ÖĞRETİR?

Özel eğitim ve genel eğitim bazı konularda birbirinden farklılaşmaktadır. Kullanılan materyaller, programların çocukların ihtiyacına göre uyarlanması, her çocuk için hazırlanmış tekniklerin kullanımı kısımlarında farklılıklar vardır. Ancak kimi uzmanlara göre özel eğitim ve genel eğitim arasında farklılıklardan çok benzerliklerin bulunduğu, her iyi öğretmenin özel eğitimde kullanılan yöntem ve tekniklere benzer yöntem ve teknikleri normal gelişim gösteren çocuklar için de kullanıldığı yönündedir.

ÖZEL EĞİTİM NEREDE UYGULANIR?

Özel eğitim yapıldığı ya da uygulandığı yere göre de tanımlanmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki özel gereksinimli çocukların büyük kısmı olağan okullarda akranları ile birlikte en az kısıtlayıcı kaynaştırma ortamlarında öğretim görmektedir. Özel gereksinimli çocukların yetersizliklerine göre eğitim ortamlarının düzenlenişinde farklılıklar bulunmaktadır. Bu ortamlar, olağan çocuklarla birlikte eğitim aldıkları en az kısıtlayıcı ortamlardan başlayarak yatılı ayrı özel eğitim kurumlarına kadar gitmektedir.

Kaynaştırma/Bütünleştirme Yoluyla Eğitim Uygulamaları: Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin her tür ve kademedede diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmelerini sağlamak amacıyla bu bireylere destek eğitim hizmetleri de sunulmaktadır. Bu ortamlar, akranlarıyla birlikte tam zamanlı ya da özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı olarak verilen eğitimdir.

Destek eğitim odası: Tam zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitimlerine devam eden öğrenciler ile özel yetenekli öğrencilere ihtiyaç duydukları alanlarda destek eğitim hizmetleri verilmesi için düzenlenmiş ortamı belirtmektedir.

Erken çocukluk birimleri:0-36 aylık özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için erken çocukluk dönemi hizmetleri, ailenin bilgilendirilmesini ve desteklenmesini de içerecek şekilde yürütülür.

Özel Eğitim Sınıfları: Okul ve kurumlarda, durumları ayrı bir sınıfta eğitim görmeyi gerektiren özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciler için yetersizlik türü, eğitim performansları ve özellikleri göz önünde bulundurularak, özel araç-gereçler ile eğitim materyalleri sağlanarak oluşturulmuş sınıflardır.

Özel Eğitim Okulları: Farklı tür ve kademelerde benzer yetersizliğe sahip özel gereksinimi olan çocukların eğitim gördüğü ortamlardır.

Yatılı Özel Eğitim Okulları: İşitme, görme veya bedensel yetersizliği olan bireyler için gündüzlü ya da yatılı özel eğitim ilkokulları ile özel eğitim ortaokulları açılır. İlköğretim programlarını tamamlayan işitme veya bedensel yetersizliği olan bireyler için gündüzlü veya yatılı özel eğitim meslek liseleri açılır.

Evde Eğitim: Zorunlu öğrenim çağındaki özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerden sağlık problemi nedeniyle örgün eğitim kurumundan faydalanamayacak çocuklar için sunulan hizmeti ifade etmektedir.

Hastanede Eğitim: Zorunlu öğrenim çağındaki özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerden sağlık problemi nedeniyle sağlık kuruluşlarında yatarak tedavi gören öğrencilerin eğitimlerini sürdürmeleri için hastaneler bünyesinde açılmış olan hastane sınıflarında eğitimlerine devam etmelerini ifade etmektedir.

BİLSEM: Örgün eğitim kurumlarına devam eden ve genel zihinsel, görsel sanatlar veya müzik yetenek alanlarından özel yetenekli olarak tanımlanan öğrencilere, yeteneklerini geliştirerek kapasitelerini en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak amacıyla destek eğitim vermek üzere açılmış olan kurumları ifade etmektedir.

ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERİN ÖZEL EĞİTİME İHTİYAÇ DUYMASINA YOL AÇAN NEDENLER NELERDİR?

Öncelikle çocuk, kadın ve erkeğin ortak bir ürünüdür. Döllenede anneden ve babadan gelen 23 kromozomun birleşmesi ile oluşan bir üründür. Ancak tıbbi ifadenin dışında çocuk aileler için farklı anlamlar ifade etmektedir.

Çocuk anne ve babanın sağlıklı olduğunun bir göstergesidir. Annenin ve babanın çocuğunun olması topluma, geniş aileye, arkadaş çevresine verilen ben sağlıklı ve üretebilen bir bireyim mesajı taşımaktadır. Çocuk neslin devamı olarak da aile de önemlidir. Aileler mutlaka soyun devamı için özellikle bir erkek çocuk sahibi olmak isterler. Anne babalar ve bazı bireyler için çocuk yaşlılıkta anne babaya destek olacak bireyler olarak görülür. Çocuk aileyi birbirine bağlayan bir bağıdır. Çocuğun doğması ile beraber artık kadın anne, erkek ise babadır. Yakın akrabalar ise dede, nine, hala, dayı teyze vb. unvanlara sahip olurlar. Ayrıca çocuk anne babalar için bir projedir. Kendi yaşayamadıkları her şeyi onda yaşama hevesi vardır. Çocuk anne karnına düştüğü andan itibaren tüm aileyi bir sevinç kaplar. Çocuk için projeler üretilir. Kime benzemeli, hangi alanlarda başarılı olmalı, ilerde hangi mesleği yapmalı vb gibi bir sürü

hayal kurulur. Toplumumuzda var olan çocuk adına çeker inancı gereği çocuklara özenle isim seçilir. Seçilen isme sahip kişinin özelliklerini taşıması beklenir. Çocuk aile ve toplum için bu açılardan ne kadar önemli olursa olsun anne babalar her şeye rağmen kız veya erkek çocuk fark etmez sağlıklı olsun yeter diye olumlu ifadeler kullanmaktadır. Ancak bazı durumlarda işler her zaman ailenin istediği gitmeyebilir. Bazı sebepler çocukların özel gereksinimli bireyler olmasına neden olabilmektedir.

Özel gereksinimli bireylerin oluşmasına neden olan etmenler genelde üç ana bölümden oluşmaktadır.

- o Doğum öncesinde oluşan nedenler,
- o Doğum anında oluşan nedenler,
- o Doğum sonrasında oluşan nedenler.

Doğum Öncesinde Oluşan Nedenler:

Annenin doğum öncesinde geçirmiş olduğu hastalıklar(özellikle hamileliğin ilk üç ayında geçirilen kızamıkçık, frengi, toksoplazma gibi), annenin yaşı, beslenmesi, hamilelikte kullanılan ilaçlar, annenin sigara, alkol, uyuşturucu, maddeleri kullanması, annenin radyasyona maruz kalması, annenin yaşadığı psikolojik sorunlar, akraba evlilikleri, annenin geçirdiği kazalar, travmalar, anne-çocuk arasındaki kan uyumsuzluğu, kalıtsal olarak aileden geçen özellikler, doğum öncesi nedenler arasında yer almaktadır.

Bu sebeplerden dolayı çocuk düşünen anne babaların yukarıda sıralı bazı durumlara dikkat etmesi bir planlama yapması gerekmektedir. Gebelik öncesinde doktor kontrollerini ihmal etmemeli, beslenmesine dikkat etmeli, çok ileri yaşlarda veya erken yaşlarda yumurtaları henüz olgunlaşmadan veya yumurtaları bayatlamadan gebe kalmaya dikkat etmelidir.

Doğum Sırasında Oluşan Nedenler:

Erken, geç ve zor doğumlar ve doğum sırasında oluşan enfeksiyonlar zekâ geriliğine yol açabilmektedir. Doğumun ehliyetsiz kişilerce gerçekleştirilmesi, doktor kontrolünde olmaması, doğum sırasında forseps, vakum gibi yöntemlerin kullanılması bebeğin oksijensiz kalmasına (anoxia) yol açmakta ve zekâ geriliği ortaya çıkmaktadır. Önlem olarak doğumun doktor kontrolünde ve gerekli sterilizasyonun sağlandığı ortamlarda gerçekleştirilmesi söylenebilir.

Doğum Sonrasında Oluşan Nedenler:

Doğum öncesinde ve doğum sırasında hiçbir sıkıntı yaşamada dünyaya gelen çocuk doğum sonrasında yaşadığı bazı sebeplerden dolayı özel eğitime gereksinim duyabilmektedir. Kazalar (düşme, yanma, trafik kazaları vb) , travmalar, zehirlenmeler, hastalıklar, hastalıklara yapılan yanlış ve geç müdahale, menenjit enfeksiyon kaynaklı hastalıklar, ihmal ve istismar, yetersiz beslenme, yetersiz bir çevrede büyüme, bulaşıcı hastalıklar doğum sonrası özel eğitime muhtaç olma sebepleri arasındadır.

ÖZEL EĞİTİMDE ÖNLEME NASIL OLUR?

Engelin önlenmesi birey, aile ve toplum açısından çok önemlidir. Engelli bir bireyin durumu etkileşim içinde olduğu tüm toplumu ilgilendirir ve etkiler. Birey sıkıntılarını biyolojik, fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik olarak bir bütünlük içinde yaşar. Fakat bu yaşadıkları, bireyde sınırlı kalmaz; ailesini derinden etkiler, her yönde olumsuz etkiler ve sıkıntılar yaratır. Okulda öğretmenleri, öğrencileri, toplumda iletişim kurduğu kuracağı insanları, işvereni ya da vermek istemeyeni etkiler. Böylece engel, toplumu ilgilendiren bir sorun olarak karşımıza çıkar. O halde bunu önlemeye ne zaman başlayalım, nasıl başlayalım, engelden nasıl

korunabilmesi gibi birçok soru aklımıza gelebilir. Bu işi önlemeye evlenmek için karar verme aşamasında başlarsak erken sayılmaz.

Engeli önlemek için şunlara dikkat etmekte yarar vardır:

- Evlenecek çiftler yakın akraba evliliğini tercih etmemelidir.
- Her ikisinin de soyundan genetik olarak süregelen kalıtsal bir hastalığın olup olmadığı araştırılmalıdır.
- Eşler arasında kan uyuşmazlığı (Rh) faktörü olup olmadığı araştırılmalıdır.
- Bulaşıcı bir hastalığın olup olmadığı araştırılmalıdır.
- Evlendikten sonra çocuk yapmak için istekli ve hazır oluşları araştırılmalıdır.
- O an ki sağlık durumlarının uygun olup olmadığı araştırılmalıdır.
- Gebeliğin başlangıcından doğuma kadar olan dönemde düzenli doktor kontrolleri mutlaka yaptırılmalıdır.
- Anne, gebelik döneminde dikkat etmesi gereken kurallara uymalıdır.
- Beslenme ve sağlığına dikkat etmelidir.
- Doğum sonrası bebeğin bakımına, sağlığına dikkat etmeli ve olabilecek kazalara karşı gereken önlemleri almalıdır.
- Herhangi bir nedenle meydana gelen zedelenmenin artmaması için önlem almalıdır.
- Zedelenme özelliği dışında kalan diğer özelliklerinin etkin gelişimini sağlamak için çaba sarf edilmelidir.
- Zedelenme anına kadar kazanmış olduğu diğer becerileri kaybettirilmemelidir.
- Sağlık kuruluşlarında doğum gerçekleştirilmelidir.

Bütün bu önlemler alındığı halde bir engel durumu varsa gerekli kuruluşlara başvuru yaparak engelinin eğitimi ve gelişimi için gereken önlemler alınmalıdır.

TÜRKİYE’DE ÖZEL EĞİTİMİN TARİHÇESİ NEDİR?

- Osmanlı döneminde özel gereksinimli bireylerin eğitimine yönelik çalışmalar planlı olarak yürütülmemiş olmasına rağmen özel gereksinimli bireylerin yaşlılar evinde korunmaya alındıkları ya da bazılarının yetenekleri ölçüsünde uygun işlerde çalıştırıldıkları görülmüştür.
- Osmanlı döneminde, dünyada özel yetenekliler için sistematik bir şekilde eğitim veren ilk kurum açılmıştır. Enderun mekteplerinde özel yetenekli bireylere eğitim verilmiştir.
- Özel eğitim gerektiren çocukların eğitimine **1889 yılında İstanbul Ticaret Mektebi bünyesinde işitme engelli çocuklara eğitim veren bir okulun** açılması ile başlamıştır.
- Daha sonra **bu okula görme engellilerle ilgili bir bölüm** eklenmiş, okul 30 yıl eğitim verdikten sonra kapatılmıştır.
- **1921 yılında Özel İzmir Sağırılar-Körler Okulu** açılmış ve bu okul **1924 yılından 1950 yılına kadar Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı** olarak özel eğitim hizmetlerini sürdürdükten sonra aynı yıl Millî Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir.
- **1950 yılından 1980 yılına kadar Özel Eğitim Hizmetleri, İlköğretim Genel Müdürlüğü bünyesinde bir şube müdürlüğü** tarafından yürütülmüştür.

- Bu yıllardaki müfredat programlarında; bireyler arası farklılıklardan, eğitim ve programların bu farklılıklara göre uyarlanması gereğinden bahsedilmeye başlanmıştır.
- **Marshall Planı çerçevesinde** ülkemize gelen Amerikalı uzmanların eğitimimizdeki çeşitli geliştirme ve yenileştirme faaliyetleri sırasında, eğitimde ve özellikle rehberlikte kullanılacak ölçme araçlarını geliştirmek üzere Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'na bağlı bir **Test-Araştırma Bürosu 1955** yılında kurulmuştur.
- Bu büro rehberlikte **bazı ölçme araçları üzerinde çeşitli çalışmalar** yapmış, ancak sonraki yıllarda çeşitli örgütsel düzenlemeler sırasında kapatılmıştır.
- **06.08.1980 tarihinde 2429 sayılı onayla Özel Eğitim Genel Müdürlüğü kurulmuş, 13.12.1983 gün ve 179 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığına** dönüştürülmüştür.
- 1983'de çıkarılan **2916 sayılı "Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu"**nda, özel eğitime muhtaç çocukların yetiştirilmelerine dair esaslar belirlenmiştir.
- Ülke genelinde özel eğitim ve rehberlik alanında ihtiyaçların artması sonucu, hizmeti daha etkin ve yaygın olarak yürütebilmek amacıyla **30.04.1992 gün ve 3797 sayılı Kanunla Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü** kurulmuştur.
- **1997'de 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname** ile engellilere ilişkin özel eğitim esasları belirlenmiştir.

ÖZEL EĞİTİMİN İLKELERİNELERDİR?

- Türk Millî Eğitiminin genel amaçları doğrultusunda özel eğitimin temel ilkeleri şunlardır:
  - 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK) belirtilmiştir.
- a) Özel eğitim gerektiren tüm bireyler, ilgi, istek, yeterlilik ve yetenekleri doğrultusunda ve ölçüsünde özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır.
  - b) Özel eğitime erken başlamak esastır.
  - c) Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireyleri sosyal ve fiziksel çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan planlanır ve yürütülür.
  - d) Özel eğitim gerektiren bireylerin, eğitsel performansları dikkate alınarak, amaç, muhteva ve öğretim süreçlerinde uyarlamalar yapılarak diğer bireylerle birlikte eğitilmelerine öncelik verilir.
  - e) Özel eğitim gerektiren bireylerin her tür ve kademedeki eğitimlerinin kesintisiz sürdürülebilmesi için her türlü rehabilitasyonlarını sağlayacak kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılır.
  - f) Özel eğitim gerektiren bireyler için bireyselleştirilmiş eğitim planı geliştirilmesi ve eğitim programlarının bireyselleştirilerek uygulanması esastır.
  - g) Ailelerin, özel eğitim sürecinin her boyutuna aktif katılmalarının sağlanması esastır.
  - h) Özel eğitim politikalarının geliştirilmesinde, özel eğitim gerektiren bireylerin örgütlerinin görüşlerine önem verilir.
  - i) Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim gerektiren bireylerin toplumla etkileşim ve karşılıklı uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde planlanır.

ÖZEL EĞİTİMİN AMAÇLARI NELERDİR?

Özel Eğitim Kurumlarının Temel Amaçları Şöyledir:

1. Toplum içindeki rollerini gerçekleştiren, başkaları ile iyi ilişkiler kuran, iş birliği içinde çalışabilen, çevresine uyum sağlayabilen, üretici ve mutlu bir vatandaş olarak yetişmelerini,
2. Kendi kendilerine yeterli bir duruma gelmeleri için temel yaşam becerilerini geliştirmelerini
3. Uygun eğitim programları ile özel yöntem, personel ve araç-gereç kullanarak; ilgileri, ihtiyaçları, yetenekleri ve yeterlilikleri doğrultusunda üst öğrenime, iş ve meslek alanlarına ve hayata hazırlanmalarını amaçlar.

ÖZEL EĞİTİMDE YASAL DÜZENLEMELER NELERDİR?

► TC Anayasası

- Madde 42 "... Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır."

► 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu

- Madde -7 "Eğitim Hakkı" - "İlköğretim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır."

- Madde -8 "Fırsat ve İmkân Eşitliği" - "Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır."

► 5378 Engelliler Hakkında Kanun

- Madde 15- "Hiçbir gerekçeyle engellilerin eğitim alması engellenemez. Engelliler, özel durumları ve farklılıkları dikkate alınarak, yaşadıkları çevrede bütünleştirilmiş ortamlarda, eşitlik temelinde, hayat boyu eğitim imkânından ayrımcılık yapılmaksızın yararlandırılır."

► 573 Sayılı Özel Eğitim Hakkında K.H.K.

- Madde 24- "Resmî ve özel okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretim okulları ile yaygın eğitim kurumları; kendi çevrelerindeki özel eğitime ihtiyacı olan bireylere özel eğitim hizmetleri sağlamakla yükümlüdür."

► 7 Temmuz 2018 Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği

- Bu Yönetmeliğin amacı; Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda, özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitim haklarından yararlanmalarını sağlamaya yönelik usul ve esasları düzenlemektir.

► Uluslararası Yasal Düzenlemeler

► 1948- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

- Söz konusu bildirgenin 26. maddesinde "Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve

mesleki eğitim herkese açıktır. Yükseköğretim, yeteneklerine göre herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır.” şeklinde ifade edilmektedir.

► **1960- UNESCO Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme**

► Söz konusu sözleşmede ırk, renk, cinsiyet, dil, din, politik görüş, köken, ekonomik durum gibi ayrımcılığa, dışlanmaya sebep olabilecek özellikler gündeme getirilerek bireylerin her tür ve kademedeki eğitimden eşit olarak yararlanabilmeleri konusunda yasal tedbirler alınması gerekliliği ifade edilmektedir.

► **1966- BM Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi**

► İnsan haklarına saygı ve hakların korunması, güvence altına alınması konusunda eğitimle ilgili olarak erişilebilirliğin artırılması, zorunlu eğitim, orta ve yükseköğretim, ailelerin çocuklarının eğitimleri ile ilgili hakların güvence altına alınması öngörülmektedir.

► **1971- BM Zihinsel Engelli Bireylerin Hakları Bildirisi**

► Bu bildirinin eğitimle ilgili 2. maddesinde “Zihinsel engelli bireyin yetenek ve potansiyelini en üst düzeyde geliştirebileceği uygun tıbbi bakım ve fizyoterapi ile eğitim, öğretim, rehabilitasyon ve rehberlik alma hakkı vardır.” şeklinde ifade edilmektedir.

► **1975- BM Özürlü Hakları Bildirgesi**

► Bildirgenin 6. maddesinde “Engelli bireyler; protez ve ortopedik araçlar da dahil olmak üzere yeteneklerini ve becerilerini en üst seviyeye çıkaracak, sosyal olarak bütünleşme ve topluma yeniden entegrasyon sürecini hızlandıracak; tıbbi ve sosyal rehabilitasyon, eğitim, mesleki eğitim ve rehabilitasyon, yardım, danışmalık, barınma hizmetleri ile diğer hizmetler gibi tıbbi, psikolojik ve işlevsel muamele görme hakkına sahiptir.” şeklinde ifade edilmektedir.

► **1981- UNESCO Malaga Eğitim, Önleme ve Katılım Faaliyetleri Dünya Konferansı ve Sundberg Bildirgesi**

► Bu bildirmede engellilerin eğitim, öğretim, kültür ve bilgiye tam erişimleri; ülkelerin, ulusal ve uluslararası organizasyonların engelli bireylerin erişimlerini kolaylaştırma yönünde gerekli tedbirleri alması, engelli bireylerin ailelerine ihtiyaç duydukları destek hizmetlerin sunulması, eğitim, öğretim, rehabilitasyon hizmetlerine aile katılımının sağlanması, yaşam boyu eğitim kapsamında uygun eğitim, kültür ve iletişim programlarının geliştirilmesi, mesleki rehabilitasyonlarının ve eğitimlerinin sağlanması, bu alanda çalışan eğitimcilerin niteliklerinin artırılması, eğitim ortamlarının ve eğitim materyallerinin engelli bireylerin ihtiyacına göre düzenlenmesi, bu bireylerin topluma entegrasyonları yönünde tedbirler alınması hususları vurgulanmaktadır.

► **1982 BM Engelliler İçin Dünya Eylem Programı**

► Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği Ekonomik ve Sosyal İşler Bölümünün, Sosyal Politika ve Kalkınma Birimi tarafından yürütülen bu program Birleşmiş Milletler sistemi içerisinde özörlülere yönelik hazırlanan temel bir programdır. Programın genel çerçevesi ve hedefleri “Engelliler için Dünya Eylem Programı” ve “Engelliler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar” belgelerine dayanmaktadır. Bu programın temel amaçları;

► Engelli bireylerin sosyal hayata ve kalkınma sürecine tam ve etkin katılması konusunda destek sağlanması;

- Engellilere sağlanan haklarının ve onurlarının korunmasına yönelik çabaların arttırılması;
- Eğitim, istihdam, bilgi edinme, ürün ve hizmetlere erişimlerinin arttırılması şeklinde ifade edilmektedir.

► **1989- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme**

- Bu sözleşmede,
- Madde 2. “Her çocuğa, kendilerinin, anne babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasi ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetilmemesi”,
- Madde 23. “Zihinsel ya da bedensel engelli çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmaları”, “Engelli çocuğun eğitimi, mesleki eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere” gerekli tedbirlerin alınması hususları üzerinde durulmaktadır.

► **1990- Herkes için Eğitim Dünya Konferansı**

- 1990 yılında Avrupa Birliğinin Engelli Çocuklar ve Gençlerin Genel Öğretim Sistemi İçinde Kaynaştırılmaları konusunda 31 Mayıs 1990 tarihli İlke Kararı dikkat çekmektedir. Buna göre; “Üye ülkeler, kendi öğrenim politikaları çerçevesinde ve yine kendi eğitim sistemlerini dikkate alarak uygun olan her durumda engelli öğrencilerin genel öğrenim sistemine katılmaları veya katılım teşviki ile ilgili çabalarını gerektiğinde güçlendirmeyi kabul etmişlerdir.” ifadesine yer verilmektedir. Ayrıca; “Genel öğretim sistemine tam katılım, uygun olan her durumda ilk seçenek olarak kabul edilmeli ve tüm öğretim kurumları engelli öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak durumda olmalıdır. Bu konu ile ilgili olarak aile-okul-toplum-dinlenme etkinlikleri-çalışma hayatı arasındaki bağlar oluşturulmalı ve güçlendirilmelidir. Engelli öğrencilere genel öğretim sistemi içerisinde mümkün olan en üst düzeyde öğrenim sağlanması, engelli kişilerin bağımsızlıkları ve topluma katılmalarını teşvik etmenin önemli ve olmazsa olmaz şartı olarak kabul edilmelidir.” hükmü yer almaktadır.

► **1993- BM Engelliler İçin Fırsat Eşitliği Standart Kurallar**

- Engelli bireylere yönelik fırsat eşitliği konularını içeren kurallar arasında Kural 6. engelli çocuk, genç ve yetişkinler için bütünleştirilmiş ortamlarda eşit ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim fırsatları sunulması gerekliliğini vurgulamaktadır.

► **1994- UNESCO Salamanca Bildirgesi**

- Engelli bireylerin eğitim hakları ve sunulan eğitim hizmetleriyle ilgili olarak bu bildirmede; ayrımcı tutumla mücadele, engelli ve engelsiz tüm bireyleri kucaklayan bir toplumun oluşturulması konularında bütünleştirmeye dayalı bir eğitim anlayışının tüm ülkelere önerildiğini görebiliriz.
- Her çocuk, eğitim görme temel hakkına sahiptir; kabul edilebilir öğrenim seviyesini başarma ve devam ettirme fırsatı verilmelidir,

- Her çocuk, kendine özgü özelliklere, ilgi, yetenek ve öğrenme ihtiyaçlarına sahiptir,
- Bu özellik ve ihtiyaç çeşitliliğini dikkate alarak eğitim sistemleri düzenlenmeli ve eğitim programları gerçekleştirilmelidir,
- Özel eğitim gereksinimi olanlar, normal okullara devam edebilmeli ve bu okullar onların ihtiyaçlarını karşılayabilecek, “çocuğu merkez alan” eğitim sistemi içinde yetiştirmelidir.
- Ayırıcı tutumla mücadelede, herkesi hoş karşılayan ve kabul eden bir toplumun oluşturulmasında ve herkes için eğitimin başarılmasında, normal okullar bu kapsayıcı durumlarıyla en etkili araçtır; bundan başka, bu okullar çocukların çoğuna etkili bir eğitim sağlar; yeterliliği ve sonunda tüm eğitim sisteminin maliyet etkinliğini geliştirir.” hükümleri yer almaktadır.

➤ **1996- BM Özürlülük Strateji Belgesi**

- Avrupa Birliği genelinde özel gereksinimli (engelli) bireylere ilişkin hak ve politikaların belirlenmesinde izlenecek metodolojiye ilişkin hazırlanan ilk belge olma özelliğini taşımaktadır.

➤ **2000- Engelliler İçin Engelsiz Avrupa Tebliği**

- Bu tebliğ, engellilerle ilgili AB politikalarını gözden geçirerek, engelli bireylerin erişebilirliğini artırmaya yönelik olarak Avrupa genelinde çalışmalar yapılmasını öngörmektedir. Engelli bireyler için engelsiz Avrupa oluşturmaya odaklanmış olan bu tebliğ ile meslek edinme, eğitim, meslekî eğitim, ulaşım, iç piyasa, bilgi toplumu ve yeni teknolojiler gibi konularda Avrupa düzeyinde bir hareket birliği oluşturulmaya çalışılmıştır.

➤ **2000- Dünya Eğitim Forumu**

- 2000 yılında Dakar, Senegal’de bir Dünya Eğitim Forumu düzenlenmiştir. Yapılan değerlendirmelerde “Herkes İçin Eğitim” hedeflerine istenilen ölçüde erişilebilmesi için yapılması gereken faaliyetleri belirten “Dakar Eylem Çerçevesi” kabul edilmiştir. Eylem çerçevesinde belirlenen hususların 2015 yılına kadar gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

➤ **2003- BM Özürlülük İçin Fırsat Eşitliği**

- Özel gereksinimli bireylerin toplumsal yaşamda karşılaştıkları engellerin tanımlanmasının ve eğitimde fırsat eşitliğini engelleyen sorunların ortadan kaldırılmasının gerekliliği üzerinde durmuştur.

➤ **2006- BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme**

- BM tarafından 2006 yılında kabul edilen Engelli Hakları Sözleşmesi toplam 50 maddeden oluşmakta ve taraf olan devletlere engelliliğe karşı ayrımcılığı ortadan kaldırmak ve engelli bireylerin yaşam standartlarını yükseltmek gibi sorumluluklar getirmektedir. Sözleşmenin 24. maddesi eğitimle ilgili olup; engellilerin eğitim hakkının taraf devletler tarafından tanındığını belirtmektedir.
- Fırsat eşitliği temelinde ve ayrımcılık yapılmaksızın sağlanması için bütünleştirici eğitim sisteminin her seviyede engelli bireyleri de içermesi,

- Engelli bireylerin, genel eğitim sisteminde yer alması, parasız ve zorunlu ilk ve orta öğretim olanaklarından yararlanması, yaşadıkları çevrede eğitime eşit olarak erişimlerinin sağlanması, ihtiyaçlarına uygun düzenlemeler yapılması ve eğitim sistemi içinde ihtiyaç duydukları desteğin sağlanması,
- Yükseköğretim, mesleki eğitim, yetişkin eğitimi ve yaşam-boyu süren eğitime ayrımcılığa uğramaksızın diğer bireylerle eşit koşullar altında erişimlerinin sağlanması ifade edilmektedir.
- **2006 – 2015 Avrupa Konseyi Özürlüler Eylem Planı**
- Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinde, engelli bireylere yönelik tanı, tedavi, rehabilitasyon, meslek edindirme, ulaşılabilirlik, bütünleştirme gibi pek çok engelli haklarıyla ilgili konuda tavsiye kararları alınmıştır. Bu kararlar kapsamında “2006 – 2015 Avrupa’da Özürlü Bireylerin Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesi Avrupa Konseyi Özürlüler Eylem Planı” hazırlanmıştır. Hazırlanan eylem planının 4. alanı “Eğitim” başlığını taşımaktadır.
- **2010-2020 Avrupa Birliği Özürlülük Stratejisi**
- Söz konusu strateji belgesi ile Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme’nin Avrupa Birliğine üye ülkelerde uygulanabilirliğin artırılması için yapılandırılmış eylem planı sunulmuştur (BM 2010). Stratejide erişilebilirlik, katılım, eşitlik, istihdam, eğitim, sosyal koruma, sağlık gibi konular başlıca öncelikler olarak verilmiştir. Erişilebilirlik engelli bireylerin ürünleri, hizmetleri engelli olmayan bireyler kadar kullanabilmelerini ifade etmektedir. Bunun içerisinde kentsel tasarım ve mimariden, sağlık ve eğitim hizmetlerine kadar çok çeşitli ürün ve hizmet sınıfları yer almaktadır.

SUŞEHİRİ REHBERLİK VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

KAYNAKÇA

- Ataman, Ayşegül(2005), Özel Gereksinimli Çocuklar Ve Özel Eğitime Giriş, Syf. 9-70
- Aral, Neriman; Figen Gürsoy (2009), Özel Eğitim Gerektiren Çocuklar Ve Özel Eğitime Giriş, Syf. 19-44
- Eripek, Süleyman(2005), Özel Eğitim, Syf. 1-14
- MEB(2014), Çocuk Gelişimi ve Eğitimi-Özel Eğitim, Syf. 1-10
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği(2018)
- Özel Eğitim Sınıfları Kılavuzu (2015)
- 573 sayılı KHK, 1997
- Özel Eğitim Uygulamaları Farkındalık Kursu Notları
- Özel Yetenekliler Destek Eğitim Odası Farkındalık Kursu Eğitici Uygulama El Kitabı (2017)